

Så bodde den indelte soldaten

Ur boken Kvinnor Präster Torpare Bönder

Utgiven 1962 av Sven Rydstrand

De gamla soldattorpen har numera så gott som helt försvunnit, och man kan knappast göra sig en föreställning om hur de gamla knektahusen såg ut. De är nämligen sällan varken fotograferade eller beskrivna. Det enda som berättar om dem är husesyneprotokollen i den mån sådana finns kvar och är någorlunda detaljerat skrivna. Här skall återges ett dylikt protokoll, skrivet av kronolänsmannen i Stångenäs, N. J. Nielsen, år 1890, då denne visiterade på soldattorpet å Uteby i Bro socken.

"År 1890 den 19 september inställde sig undertecknad kronolänsmän åtföljd av häradsdomaren J. B. Simonsson i Solberg och nämndemannen August Edvard Larsson i Immestad såsom biträde å soldattorpet n: r 67 vid Stångenäs kompani av Kungl. Bohusläns regemente, Uteby i Bro socken, för att, på grund av herr kronofogden O. W. Lundboms skrivelse den 14 nästlidne augusti, därstädes förrätta syn i anledning av nyantagen rekryt för roten. Och tillstädeskommo därvid sergeanten A. F. Lundqwist såsom kompaniombud på grund av order, tillträdaren Carl Skarin, Uteby, ävensom rotehållarna Anton Olsson, Christian Nilsson, Albin Nilsson, Olaus Johansson, Johannes Andersson och Mathias Pettersson, varemot Martin Johansson icke iakttog inställelse. I de tillstädeskommas närvaro företogs synen i följande ordning:

1. Manhuset. Enär detta är dels förfallet, dels ock för litet, yrka kompaniombudet och tillträdaren att det nuvarande manhuset skall utdömas och rotehållarna åläggas alt uppföra ett nytt sådant i enlighet med gällande föreskrifter, och enär detta medgives av de närvarande delägarna i roten, varder det rotehållarna ålagt att å nuvarande stugutomten uppföra nytt manhus av timmer å grundmur av kilad gråsten, minst 3 fot eller 90 cm hög, därav 45 cm. över marken på lägsta kant och i övrigt enligt följande bestämmelser: Att byggnaden skall

vara 7,2 meter lång och 6 meter bred inom knutarna, 2,1 meter hög under trossningarna. Att vinden skall vara timrad minst 74 cm hög från golvet till väggbandet för erhållande av nödigt utrymme till sädesbingar, samt att manhuset skall indelas i: en stuga, 4,2 meter i fyrkant, en kammare, upptagande återstoden av husets bredd och lika lång som stugan, ett kök, upptagande återstoden av byggnaden. Stugan och kammaren skola förses med dubbla trossningar och golv jämte tjänligt mellanskär. I hörnet av köket närmast stugurummet avskrankas förstuga med tvenne väggar av bräder, 1,2 meter i fyrkant med en s.k. förstugukvist utanför ingången. Särskilda dörrar anbringas mellan förstugan och stugurummet, därifrån till kammaren och köket samt mellan köket och vedboden, vilken skall uppföras vid nordvästra gaveln av denna byggnad av resvirke med tak av tegel på bräder, två meter bred och lika lång som manhusets bredd. Trappa och lucka anbringas till vinden, som avdelas i tvenne lika stora delar med dörr emellan, samt skall innanfönster anskaffas till stugurummet. För uppförande härav upprättas följande kostnadsförslag:

Grundmur uppföras för	75: kronor
6 tolfte timmer med minst 6 tums topp å 30 kr	180: kronor
7 tolfte 1.8 tums bräder till golv o. trossning	42: kronor
12 tolfte bräder till vattentak å 3 kr	36: kronor
8 tolfte 1.8 tums bräder till klädsel och för stuga ä 5,50	44: kronor
Ett tusen styck taktegel	20: kronor
5 st. dörrar, därav tvenne ytterdörrar, skola vara av dubbla bräder, samt 3: ne invändigt skola vara s.k. spegeldörrar	25: kronor
5 luft fönster, varje luft innehållande tre rutor i höjd och två i bredd samt varje ruta 12x17 tum med beslag samt gångjärnen på minst en båge i varje luft	30: kronor
Två luft innanfönster till stugurummet	10: kronor
Timmermans- och snickeriarbetet med framforsling av virke samt spik, beslag och låsar beräknat till	200: kronor
I stugan anbringas malmkakelugn med rörledning.	10: kronor
I köket uppföres spis och bakugn, som tillsammans med förstnämnda rörledning anses kosta	60: kronor
Väggarna drivas in- och utvändigt med otjärat drev för	12: kronor
I stugan och kammaren skola väggarna rappas, varför kostnaderna anses uppgå till	5: kronor
Manhuset och vedboden målas tvenne gånger med röd slamfärg samt fönster och dörrar tvenne gånger med vit oljefärg för en beräknad kostnad av	30: kronor
Å sydvästra gaveln anbringas nummertavla med följande inskription, målad med vita bokstäver på svart botten i oljefärg:	

KONGL. BOHUSLÄNS REGEMENTE. STÅNGENÄS KOMPANIE.

N: r 67."

varför kostnaden beräknas till	5: kronor
Summa	784: kronor

2. Ladugården. Nytt fähus uppföres av timmer på samma plats som det nuvarande, 5 meter långt samt lika högt och brett som övriga ladugården med undantag av en 1,5 meter bred fodergång, som avtages å bredden vid ingången till fähuset, som invändigt skall vara 1,95 meter högt under bjälkarna med foderskulle ovanpå. Kostnaderna härför beräknas till följande:

Stenfoten kostar	20: kronor
2 tolfte timmer med 6 tums topp	60: kronor
1,5 tolfte 2,5 tums plank till golv.	22: 50
Inrede till två båsrums och kalvkätte	3: kronor
3 tolfte 1 tums bräder a 3 kr.	9: kronor
Två dörrar och en gödsellucka	8: kronor
I logen inlägges nytt golv av 2 tums plank	10: kronor
Ny dörr anbringas	5: kronor
Å hela byggnaden anbringas ny klädsel, vartill anses åtgå 25 tolfte bräder å 2,50	62: 50
Nytt tak anbringas, vartill åtgår åtta travar långhalm	64: kronor
Två tolfte tvärred eller reare å halmen	20: kronor
Hela byggnaden rödmålas tvenne gånger med slamfärg .	20: kronor
Spik och arbetslön, inber. framforsling. av virke	100: kronor
Summa	404: kronor

3. Hemlighus. Detta inredes vid fodergången i fähuset med särskild ingång utifrån	3: kronor
4. Hägnaderna. Uppresas och förbättras till laga höjd	25: kronor
5. Hävden. Utan anmärkning.	
Summa	1216: kronor

De nu föreskrivna reparationerna skola vara fullbordade före den 1 juli 1891 med undantag av manhusets nybyggande, som får anstå till den 1 september 1892. Besvärshänvisning meddelas. Som ovan. På förrättningsmännens vägnar. – N. J. Nielsen."

Det är intressant att lägga märke till att soldatstugan redan på 1890-talet försågs med fönster, som gick att öppna, och därtill innanfönster på vintern. Dyligt var inte brukligt hos torparna på denna trakt ännu långt in på 1900-talet. Men säkert blev soldatstugan ett mönster, som många, både bönder och andra sökte efterlikna, då de byggde. Men än så länge fick soldaten nöja sig med att ha halmtak på ladugården och öppen spis – alltså ingen kokspis av järn – i köket, där han inte heller hade innanfönster. Malmkakelugnen inne i stugurummet kunde han vara glad över, liksom också över den murade rörledningen, som bevarade värmen under kalla nätter. Det var inte i varje torparestuga, som del var så väl ordnat på den tiden.

En annan sak, som man fäster sig vid, är att soldatstugan skulle ha s.k. spegeldörrar invändigt. Detta var också en nyhet bland vanligt folk på landsbygden. Torparstugans dörrar brukade blott vara hopspikade av vanliga bräder likt nutida uthusdörrar.

Nu är som sagt de flesta gamla soldatstugor borta eller moderniserade. Det hade varit både intressant och värdefullt om något sådant hus hade blivit bevarat i ursprungligt skick för framtiden. Man får hoppas att så kan ske.